

Promotie

Mijn proefschrift is een bundeling van vijf studies met als doel inzicht te krijgen in pensioenopbouw, pensioneringsgedrag en de financiële positie van gepensioneerden. Meer specifiek gaat het proefschrift enerzijds over de rol die zelfstandig ondernemerschap en deeltijdwerk bij pensioneringsgedrag spelen, en anderzijds over de financiële middelen die bij pensioering beschikbaar zijn.

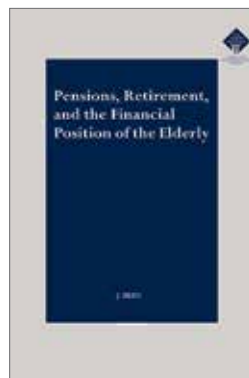
Verskillende ontwikkelingen hebben bijgedragen aan de discussie rondom de houdbaarheid van het pensioenstelsel. De veroudering van de bevolking zorgt voor een toename van het aantal gepensioneerden ten opzichte van het aantal niet-gepensioneerden en daarmee voor een steeds grotere belasting- en premiedruk op de beroepsbevolking. Deze druk wordt versterkt door de lage geboortecijfers.

De toename van de gemiddelde levensverwachting zorgt ervoor dat gepensioneerden gemiddeld genomen langer pensioenuitkeringen ontvangen. De recente financiële crisis heeft een grote negatieve invloed gehad op de kapitaalreserves van pensioenfondsen, met kortingen op pensioenuitkeringen tot gevolg. De huidige pensioenstelsels lijken onvoldoende voorbereid te zijn voor deze langetermijntwikkelingen en kortetermijnvolatiliteit.

Veel OESO-landen hebben de afgelopen decennia hervormingen in de pensioensystemen voorgesteld en geïmplementeerd om de pensioensystemen houdbaar te maken voor genoemde ontwikkelingen. Veel van deze hervormingen hebben betrekking op het verhogen van de effectieve en officiële pensioenleeftijd, het verlagen van de pensioenuitkeringen en het verhogen van de pensioenbijdragen. De meest in het oog springende hervormingen betreffen vermindering van de aantrekkelijkheid of beschikbaarheid van vervroegde uittreedroutes.

Een van de studies uit het proefschrift vergelijkt landen op de gevolgen die een verschuiving naar meer private stelsels voor ze hebben. De hervormingen in veel Europese landen de afgelopen decennia maken publieke en private pensioenen minder royaal, waardoor er veel discussie is ontstaan over de financiële positie van huidige en toekomstige gepensioneerden. Er heeft een verschuiving plaatsgevonden van het belang van publieke pensioenen naar dat van private pensioenen en van pensioenregelingen met vaste uitkeringen naar pensioenregelingen met vaste bijdragen. Een dergelijke verschuiving reduceert de druk van een vergrijzende samenleving op de overheidsfinanciën. In de studie zijn vijftien Europese landen tussen 1995 en 2007 de verschillen vergeleken in de publiek-private mix van pensioenen tussen die landen, alsmede verschuivingen in de tijd. De studie vindt geen bewijs dat deze verschuivingen per definitie nadelige gevolgen hebben voor de inkomensongelijkheid of armoede onder ouderen.

Om een beeld te krijgen van het financiële welzijn van ouderen is in het proefschrift een integrale benadering ontwikkeld. Deze beziet het totale beschikbare inkomen tijdens pensionering, voor zowel huidige als toekomstige gepensioneerden. Deze benadering is bijzonder omdat ze

JIM BEEN

Onderzoeker aan de Universiteit Leiden

privévermogen (spaargeld, effecten, bedrijf en het eigen huis) identificeert, naast het publieke en private pensioen. Tezamen geven de beschikbare financiële middelen een doorsnee-huishouden de mogelijkheid om 83 procent van het bruto-inkomen voor pensioen te vervangen gedurende het pensioen. Desondanks heeft 31 procent van alle huishoudens een vervangingsratio van minder dan zeventig procent – een norm die in de internationale literatuur veelal als toereikend wordt verondersteld. Groepen die in grotere mate een ontoereikend pensioen hebben, zijn zelfstandig ondernemers en huishoudens waarin iemand ten minste een jaar lang een uitkering ontvangt.

Een andere studie in het proefschrift ontwikkelt een nieuwe methode voor het schatten van loonprofielen over de levenscyclus. Gemiddeld is zo'n 35 procent van het be-

schikbare inkomen tijdens pensionering afkomstig van het werkgerelateerde pensioen. De opbouw van het werkgerelateerde pensioen is afhankelijk van het loon gedurende de levenscyclus. Inzicht in het loonprofiel over de levenscyclus is daarom belangrijk voor de analyse van het pensioeninkomen. De nieuwe econometrische schatter voor modellen met paneldata houdt rekening met zelfselectie in werk en het aantal uren werk. De toepassing van de methode op Nederlandse administratieve gegevens laat zien dat het belangrijk is te corrigeren voor zelfselectie in voltijd- en deeltijdwerk om zodoende een correct beeld van het loonprofiel over de levenscyclus te krijgen.

Een studie die dertien Europese landen in de periode 1995–2008 met elkaar vergelijkt, toont daarnaast dat deeltijdwerk tot minder vervroegde uittrekking op de arbeidsmarkt leidt. Een hogere participatiegraad onder ouderen zou de financiële houdbaarheid van pensioensystemen vergroten. Negatieve prikkels tot werken zijn grotendeels weggenomen door hervormingen van formele (voorheen VUT) en informele (voorheen WW en WAO/WIA) uittreedroutes sinds de jaren negentig. Tegelijkertijd is er een flinke toename in niet-standaardvormen van werk onder ouderen, zoals zelfstandig ondernemerschap en deeltijdwerk. Beide geven flexibiliteit in het aantal uren dat men werkt en kunnen daarom gebruikt worden als brug van voltijdwerk naar volledige pensionering. Het effect op de participatiegraad onder ouderen wordt dan ook grotendeels verklaard aan de hand van de vrijwillige keuze voor deeltijdwerk. Echter, zelfstandig ondernemerschap leidt niet tot minder vervroegde uittrekking. Middels drie empirisch toetsbare hypothesen omtrent de arbeidsmarktdynamiek van ouderen blijkt dat er bewijs is voor zelfstandig ondernemerschap dat is geboren uit noodzaak onder ouderen. De keuze voor zelfstandig ondernemerschap is daarom niet altijd vrijwillig, maar vaak een reactie op het ontbreken van alternatieven.

LITERATUUR

Been, J. (2015) *Pensions, retirement, and the financial position of the elderly*. Proefschrift. Universiteit Leiden.